

Skillinge kapell

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Åsa Eriksson Green 2017-09-14

Omslagsbild: Skillinge kapell i Skillinge fiskeläge sett söderifrån. Flygfoto i februari 2016, Lunds stift.

Skillinge kapell

Gärnsnäs församling, Vemmenhögs, Ljunits, Herrestads, Färs och Österlens kontrakt, Lunds stift, Östra Hoby socken, fastighet Skillinge 6:1, Simrishamns kommun, Skåne län och landskap

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Skillinge fiskeläge ligger längs kusten, ungefär en mil söder om Simrishamn. Bebyggelsen ligger i en sluttning ner mot hamnen och havet. Från hamnen, där fiskelägets centrum ligger än idag, ringlar sig de karaktäristiska så kallade strädden (de smala gatorna) genom den äldsta delen av fiskeläget. Det var framförallt längs infartslederna till Skillinge, dagens Hobyvägen och Kaptensgatan, som bebyggelsen började sprida sig ut från det ursprungliga fiskeläget. Under 1900-talet har större villaområden anlagts runt bykärnan. Fiskeläget omges av öppna och böljande odlingsmarker. Ett stenkast sydväst om hamnen finns ett stort område med både forntida boplatser och gravar som visar på en lång bebyggelsehistorisk kontinuitet. Fiskeläget är mycket välbevarat och bär fortfarande en tydlig prägel av fiskenäring och sjöfart.

Äldsta skriftliga belägg för Skillinge är från 1543. Fiskelägestomten, enligt karta från 1789, skyddas enligt Kulturmiljölagens kap 2 som fornlämning. Namnet

Skillinge kan härröra från formen *Skedhlinge*, där sked(e), med betydelsen gräns, kan syfta på samhällets begränsning i öst och väst av två bäckar.

Under medeltidens goda tillgång på sill lydde fiskeläget under Tommarps kloster. Med fiske som den huvudsakliga försörjningskällan var livet relativt fattigt, men vid 1800-talets mitt började man med sjöfart som med tiden kom att bli framgångsrik. År 1868 brann stora delar av bebyggelsen i Skillinge ner. Den nya bebyggelsen fick tegeltak, husen byggdes större och gatorna gjordes bredare och belades med sten.

Kapellet

Skillinge kapell inryms i en äldre gård som köptes in av Skillinge kapellstiftelse 1945. Gården finns med på kartmaterial sedan åtminstone 1872. Före 1945 hade församlingen, med moderkyrka i Östra Hoby, hållit gudstjänst i skolan varje vecka. Behovet av en egen, ändamålsenlig kyrkolokal för Svenska kyrkan blev tydlig i och med att flera frikyrkliga samfund, med egna gudstjänstlokaler, etablerade sig på orten. En kapellstiftelse, med syfte att förverkliga byggandet av ett eget kapell startades i augusti 1941. I kvarteret Storcken reserverade kapellstiftelsen tomtmark för ett nybygge. När en gård, centralt belägen i byn, blev till salu 1945 ville stiftelsen istället köpa in den. Municipalfullmäktige, som hade varit villig att bidra till köp av tomt och byggandet av ett nytt kapell, ville däremot inte ge bidrag till inköp av gården. Stiftelsen lyckades dock värva nya intressenter och snart hade kassan vuxit till 7000 kr och gården kunde köpas in utan stöd från municipalfullmäktige. Gården bestod av en bostadsdel och en vinkelställd stall- och uthuslänga, en stensatt gård och en bakgård. Frivilliga krafter hjälpte till att göra iordning uthuslängan till kapell. Den 9 augusti 1946 invigdes kapellet som fick namnet *S:t Pauli Sjöfararens kapell* av biskopen i Lunds stift, Edvard Rodhe.

År 2006 skänktes kapellet till Borrby-Östra Hoby församling. Samma år renoverades el- och värmesystem och en RWC installerades. Året därpå installerades dörrpartiet med frostat glas i kapellets södra fasad. Behovet av en större dörr uppstod när jordfästningar skulle hållas i kapellet. Arkitekt Olle Mårtensson formgav dörrarna i samverkan med dåvarande kyrkoherden i församlingen, Leif Hasselring.

Skillinge kapell med f.d. bostadslänga till vänster och kapellet till höger. Den högra bilden visar delar av kapellets södra fasad där metalldörrar med frostade glas bildar ljusinsläpp i lokalen.

Exteriör

Kapellet ligger i en äldre, traditionell gård med bostadsdel orienterad i nordostlig-sydvästlig riktning. I vinkel mot, och sammanbyggd med denna, finns kapellet. Det ryms i den tidigare stall- och uthuslängan, orienterad i nordvästlig-sydöstlig riktning. På bostadsdelens baksida finns ytterligare en utbyggnad i vinkel. Byggnaden med kapellet har en sockel av natursten som sammanfogats med murbruk och vitkalkats. På bostadsdelen är sockeln putsad och målad i en grå kulör. Byggnadens väggar är huvudsakligen murade av tegel i kryssförband, undantaget en del lagningar. Gaveln, som vetter mot havet, är putsad och vitkalkad. Ovan fönstren och dörrarna är tegelstenarna ställda på högkant, undantaget den stora ingången till kapellet som har en överliggare i form av en tjärad träbjälke. Upptill avslutas tegelväggen med en bräddad och huvudsakligen tjärad takfot. Byggnaden täcks av ett sadeltak med tvåkupigt tegel. Nockpannorna, liksom en av rännalarna, är lagda i bruk. Bostadslängans gavlar är valmade. På kapellets tak sitter en takryttare av trä med en kyrkklocka. Anläggningen har tre skorstenar som är murade i tegel samt hängrännor och stuprör med mjuka böjar.

Kapellet har två entréer. En enkel bräddörr, tjärad utvändigt och grönmålad på insidan leder in i vapenhuset. Den andra finns mitt på den södra fasaden, de ursprungliga tvådelade dubbla bräddportarna sitter kvar och flankerar en glasad port av metall med delvis frostade glas i rutorna. Ett lodrätt band av glasrutor är försedda med symboler som anknyter till sjöfart, fiske och kristen tro. Huvudingång på bostadsdelen består av en pardörr med dekorerade fyllningar. Framför porten finns en trappa av kalksten, med en ledstång på vänstra sidan. Till vänster om huvudingången finns en enkel grönmålad bräddörr som inte längre

används. På husets baksida finns en sentida altandörr med glasad överdel. Kapellbyggnadens fönster är huvudsakligen rektangulära. Fönsterkarmarna är tjärade. I dessa sitter dubbla fönsterbågar, vardera med en luft. Den inre bågen är spröjsad och har nio mindre rutor. Den yttre består av en hel ruta. Fönsterbågar och spröjs är vitmålade. Fönstren har äldre tjärade trä luckor med bandgångjärn och går att stänga för, alternativt ställa upp, med hjälp av en hasp. Bostaddelens fönster har huvudsakligen två öppningsbara lufter med tre rutor i vardera luften. Både karm och fönster är målade i vitt. På både kapellet och bostadshuset finns också smala fönster med en luft vardera och två rutor i var luft. I gavelröset på kapellbyggnaden finns en brunmålad vindslucka. Snett nedanför luckan sitter ett konstverk i smide i form av ett stiliserat skepp. Konstverket är utformat efter idé av Tilla Larsson och tillverkat av smeden Helge Sjöwall till kapellets 50-års jubileum, 1996.

Kapellets interiör med altaret i nordost. Bilden till höger visar en utblick från ingången i sydväst i riktning mot altaret.

Interiör

Ingången till kapellet ligger nära vinkeln mellan bostadshus och kapell. En enkel bräddörr leder in i en förstuga. I östra delen av rummet leder en dubbel fyllningsdörr in till kapellet. I väster leder en murad tegeltrappa upp till en liten, enkel dörr med svartmålade karm, som ansluter till bostadshuset. Golvet i vapenhuset är lagt med rött tegel. Väggarna är putsade och vitmålade. Yttermurarna är grova med väl synlig sten medan innerväggarna mot kapellet och bostaden är tunnare. Innertaket är klätt med gråmålade brädor. Snickerierna är målade i snarlika gröna kulörer. På västra väggen sitter ett skåp med en Jesusbyst

och ett skepp, med texten *Till minne av dem som under sin gärning till sjöss offrade livet*. Här finns även ett bord med information om kapellet och en gästbok. På den norra väggen hänger en blåmålad träskylt med texten *19 * Kapellgården * 46* i gult. I anslutning till dörren mot kapellet hänger en inramad lista över personer som bidragit till kapellets iordningställande.

Kapellrummet är kvadratisk med tegelgolv, vitputsade väggar och ett brädtak som är öppet upp inock. Tvärgående bindbjälkar av trä sammankopplar kapellets långsidor. Bjälkarna har sannolikt hört till det ursprungliga stallet/uthuset vilket urtag i dessa vittnar om. På golvet innanför det glasade dörrpartiet ligger en plåt för att skydda värmeledningar. Till höger om altaret finns en enkel fyllningsdörr av furu som leder in till sakristian. Sakristian är ett enkelt rum med putsade och vitmålade väggar, vitmålat brädtak och heltäckningsmatta. I taket finns en vitmålad lucka upp till ett vindsutrymme.

Inredning och inventarier

Altare

Kapellet har ett väggfast altare i sydost. Altaret är murat av tegel och täckt med en sliten stenskiva. Framför altaret finns en murad upphöjning i golvet. Ytan är belagd med en vävd matta föreställande vita liljor mot en gråblå bakgrund.

Altarupsats

Altartavlan är målad av Osvald Oswald sannolikt i samband med att kapellet i ordningsställdes. Den är tredelad, mittpartiet visar en kristusgestalt och en båt med sjömän i ett stormande hav. Kristusgestalten håller sin arm skyddande kring en av männen. Bilden till vänster visar Petrus och bilden till höger visar Paulus med gängse attribut. Ovanpå altartavlan står ett modellskepp av trä.

Altarring

En altarring med tygklätt knäfall, färgsatt i rött och blått likt kapellets orgel, förvaras på vinden ovan sakristian.

Predikstol

En predikstol i trä, färgsatt i rött och blått likt orgeln i kapellet förvaras på vinden till kapellet.

Dopfunnt

Kapellets dopfunnt är tillverkad i keramik av Skillinge keramik, och är signerad "UG". Den vida och djupa skålen är formgiven som stora blad med fiskar på botten. Skålen står på en metallställning och kan enkelt flyttas. Till dopfunten hör ett mässingsfat och en keramikkanne.

Bänkinredning

Kapellet har lösa trästolar som är placerade i rader och indelade i två kvarter. På stolarna ligger vita dynor. Stolarna är sannolikt de ursprungliga i kapellet och är tillverkade av G. Leander Pehrsons Möbler i Simrishamn.

Orgel

Längst bak i kyrkorummets nordvästra hörn står kapellets orgel på ett träpodium. Orgeln har ett synligt pipverk skyddat av plexiglas, orgelhuset är inbyggt i blå- och rödmålade träskivor. Orgeln är elektrisk och byggd på 1950-talet av A. Mårtenssons Orgelfabrik AB i Lund. Enligt uppgift har den tidigare varit placerad i Allhelgonakyrkan i Lund.

Klockor

I en takryttare på sydöstra delen av taket över kapellet hänger sedan 1966 en klocka.

Övrigt

På kapellets vägg mot norr finns två nischer i murverket med inskriptioner i mörkt röd kalkfärg. Texten lyder ”*I ett stall föddes världens frälsare, av ett stall blev år 1946 till hans ära detta S.Pauli sjöfararens kapell*”.

I anslutning till altaret finns ett piano, en nummertavla för psalmer och på väggen två kollektlåvar.

Sjöfartens och fiskets influenser gör sig påmind genom att det i kapellrummet finns flera votivskepp, utöver de skepp som finns över altaret och i förstugan. Ett hänger i kapellets nordvästra del och heter *Edvard Skilliac*, ytterligare ett hänger innanför det stora, glasade dörrpartiet med namnet *H.M.S. Bounty*.

I kapellrummet finns även ett flertal ikonbilder, en textiltavla med ett kors på och en del äldre, inramade och tryckta bilder.

En kollektbössa av koppar står på en piedestal av svartmålat trä, direkt innanför dörren till kapellet.

I kapellet sydvästra hörn står en traditionellt utformad ljusbärare i svartmålat smidesjärn.

Karaktärisering

Skillinge kapell kan ses som ett tidstypiskt exempel på statskyrkans etablerande av småkyrkor och stadsdelskyrkor i stadsdelar och på orter där man tidigare inte haft

en egen gudstjänstlokal. Bildandet av en kapellstiftelse för att finansiera byggandet, eller i detta fall inköpet, av kapellet är också typisk för den tidens kyrkobyggande. Kapellet är tack vare sin tidigare användning väl integrerat i Skillinges äldsta bykärna och har karaktären av såväl bostadsgård som kyrkligt rum. Skillinge kapell må vara sentida anlagt med det bygger på en tradition av kustnära kapell som ursprungligen växte fram längs Skånes kuster under en period av medeltiden då sillfisket var rikt. Under 1900-talet var det vanligt att äldre byggnader återanvändes för att rymma enklare kapell eller kyrkorum. Under 1900-talets senare del, i samband med att alltfler fick semester, etablerade sig statskyrkan på platser som var populära för stadens semesterfirare, ibland var det rena friluftskyrkor och ibland, som här, i en redan etablerad gårdsmiljö. Det handlade om att bli en tillgänglig kyrka i det sekulariserade samhället.

Kapellet är mycket tydligt en del av fiskeläget, vilket bland annat återspeglar sig i lösa inventarier och utsmyckningar som med sin symbolik refererar till havet och näringar kopplade till detta. Den enkla, funktionella inredningen är också en tydlig och tidstypisk del i byggnadens karaktär. Att material och form tillåter oss att ana byggnadens tidigare användning vilket ger en extra dimension till upplevelsen av rummet.

Att tänka på

- Förändringar i den omkringliggande miljön bör göras varsamt så att kapellet även fortsättningsvis kan upplevas som en naturlig del av fiskeläget.
- Den äldre trästommen, fönsterluckor och dörrar som minner om byggnadens tidigare profana användning är viktiga att bevara.
- Referenser till havet och näringar kopplade till detta, såsom de olika votivskeppen, är viktiga att bevara.
- Vid renovering bör kapellets enkla karaktär beaktas så att denna inte förvanskas genom ovarsamma tillägg och nya material.
- Den funktionella inredningen som är enkel att flytta och anpassa, som exempelvis de lösa stolarna, är viktiga att bevara.

Skydd

Kyrkligt kulturminne enligt 4 kap KML, tillkommen efter utgången av 1939 och omfattas inte av tillståndsplikt enligt 2§. Kapellet ligger inom fornlämningsområde för fiskelägestomten enligt karta från 1728 och skyddas enligt 2 kap KML.

Skillinge ligger även inom kulturmiljöstråk *Per Albin-linjen* samt området *Örnabusen-Brantevik* som utpekats som särskilt värdefull kulturmiljö i Kulturmiljöprogrammet för Skåne län.

Källor och litteratur

Det moderna kyrkobyggandet i Lunds stift, Regionmuseets rapport 2016:44.

Lunds stifts julbok 1946, s 157

Skånes kyrkor 1050-1949, Claes Wahlöö, Domus Propria.

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008.

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015.

Orgelinventering för Lunds stift, Anders Johnsson, 2016.

Internet

Församlingens hemsida med information om kapellet. Websida besökt 2017-07-10:
<https://www.svenskakyrkan.se/bohast/skillinge-kapell>

Riksantikvarieämbetets fornlämningsök. Websida besökt 2017-07-10:
<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Länsstyrelsens kulturmiljöprogram för Skåne; särskilt värdefulla kulturmiljöer. Websida besökt 2017-07-10:
<http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/Pages/kulturmiljoprogram.aspx>

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2017-07-11

Fältinventering: Åsa Eriksson Green

Rapportsammanställning och foto: Åsa Eriksson Green

Granskning: Kerstin Börjesson och Maria Sträng, Regionmuseet Kristianstad.

Färdigställd: 2017-09-14

